

Tatjana BALAŽIC BULC, Vesna POŽGAJ HADŽI*

NOVI STATUSI JEZIKOV V SPREMENJENIH DRUŽBENO-POLITIČNIH OKOLIŠČINAH: PRIMER SRBOHRVAŠČINE IN NJENIH NASLEDNIC V SLOVENIJI**

Povzetek. Slovenščina je za različne formalno-pravne statuse v preteklosti tekmovala z jeziki, ki so imeli precej večjo družbeno moč. Med njimi je bila tudi srbohrvaščina. Kot večinski jezik v nekdanji skupni državi je imela dominanten status, ki ga je dodatno krepila ekskluzivna raba v institucijah s poudarjeno družbeno močjo (npr. zvezna skupščina, vojska). Vprašanje statusa srbohrvaščine in njenega vpliva na razvoj slovenščine je bilo izpostavljeno tudi na posvetu Slovenščina v javnosti. V prispevku smo prikazali, kako so se od 70. let prejšnjega stoletja do danes statusi nekdanje srbohrvaščine oz. njenih naslednic hrvaščine, srbsčine, bosanščine in črnogorščine pod vplivom spremenjenih družbeno-političnih okoliščin prerazporedili.

Ključni pojmi: jezikovna politika, jezikovno načrtovanje, status jezika, družbena moč

Uvod

Status jezika se kot pojem v teoriji jezikovnega načrtovanja pojavi v 60. letih prejšnjega stoletja (gl. npr. Haugen, 1966; Kloss, 1969). Avtorji prvih del razlikujejo dva temeljna vidika jezikovnega načrtovanja: načrtovanja statusa in načrtovanja korpusa, kasneje pa se jima pridružijo še drugi. Tako npr. Cooper (1989) doda tretji vidik, načrtovanje usvajanja jezika oz. natančneje načrtovanje jezikovnega izobraževanja, Haarmann (1990) pa kot poseben vidik jezikovnega načrtovanja izpostavi še načrtovanje jezikovnega prestiža, ki se osredotoča na sprejemanje jezikov v družbi. Medtem ko so pri načrtovanju korpusa v ospredju znotrajjezikovni parametri in se jezik obravnava na strukturni ravni, npr. v slovnici, besedišču, izgovorjavi, se v okviru načrtovanja statusa preučujejo zunajjezikovni parametri, predvsem položaj jezika v odnosu do drugih jezikov. Kot meni Cobarrubias (1983: 50),

* Dr. Tatjana Balažic Bulc, docentka, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija; dr. Vesna Požgaj Hadži, redna profesorica, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija.

** Pregledni znanstveni članek.

status jezika določa njegova sporazumevalna funkcija v danem sociolingvističnem kontekstu, Mackey (1983: 174) pa k temu dodaja še vpliv različnih demografskih, ekonomskih, kulturnih, družbenih, političnih in pravnih dejavnikov. Pogosto se o statusu jezika govori v okviru jezikovne standardizacije (gl. npr. Haugen, 1983), vendar se pojem v širšem smislu nanaša na vse jezike, ki se v dani družbi uresničujejo vsaj v eni funkciji. Kadar se dva jezika oz. dve jezikovni varianti potegujeta za isti status ali če se namenoma spreminja funkcija nekega jezika, lahko to privede do jezikovnega konflikta. Pravzaprav lahko v vsaki družbi, ki jo sestavljajo različne jezikovne skupnosti, zaznamo različna trenja in razhajanja med temi skupnostmi (Nelde, 1998: 287). Da bi se temu izognili, bi morali vsi jeziki v družbi imeti določeno funkcijo, npr. v okviru izobraževanja, verskega življenja, pravnega sistema ipd. (Cobarrubias, 1983: 50–51). V večjezikovnih skupnostih je tekmovanje med jeziki skoraj neizbežno, pogosto pa je prisoten tudi strah pred asimilacijo različnih jezikovnih skupin v jezikovno skupino, povezano z jezikovnim prestižem, ki navadno preneha le v primeru, da prestižni jezik izgubi svoj prestiž (Willemyns, 1991: 4). Te spremembe se lahko zgodijo spontano, v procesu družbenega razvoja, ali pa z vnaprej načrtovanimi dejanji (Cobarrubias, 1983: 41). S prerazporeditvijo sporazumevalnih funkcij nekega jezika pa se spremeni tudi njegov status. In, kot pravi Willemyns (1991: 7), spremembe praviloma poskuša doseči manj prestižna skupnost, kar se potrjuje tudi v našem primeru.

V prispevku obravnavamo vprašanje statusa slovenščine v razmerju do srbohrvaščine oz. njenih naslednic hrvaščine, srbščine, bosanščine in črnogorščine, ki je bilo izpostavljeno tudi na posvetu *Slovenščina v javnosti* (v nadaljevanju SJ), in prikazujemo, kako se je od 70. let prejšnjega stoletja do danes v Sloveniji ta status pod vplivom družbeno-političnih okoliščin spremenil.

Status slovenščine in srbohrvaščine v nekdanji skupni državi

Jezikovno načrtovanje ima v Sloveniji dolgo tradicijo,¹ pri čemer je bilo pogosto v osredju vprašanje statusa slovenščine oz. njenega obstoja in razvoja na vseh področjih javnega življenja, saj je v preteklosti sobivala in za različne formalnopravne statuse tekmovala z dominantnejšimi jeziki, najprej z nemščino, kasneje s srbohrvaščino. Tako je bilo eno ključnih vprašanj tudi v nekdanji skupni državi (v nadaljevanju SFRJ) vprašanje statusa jezikov, predvsem zato, ker se je reševalo s pozicije družbene moči močnejšega in družbeno privilegirane v odnosu do šibkejšega in družbeno

¹ Podrobnejši zgodovinski pregled jezikovnega načrtovanja gl. npr. v Pogorelec, 1993; Pogorelec, 1996; Stabej, 2010.

deprivilegiranega govorca jezika (Gorjanc, 2013: 19). Čeprav je bila SFRJ zasnovana po načelih večkulturnosti ter je Ustava iz leta 1974 v 246. členu jezikom in pisavam konstitutivnih narodov in narodnosti (makedonščina, slovenščina in srbohrvaščina ter albanščina madžarščina, romunščina, rusinščina, slovaščina in turščina) zagotavljala enakopravnost, je bila praksa nekoliko drugačna. Kljub temu, da srbohrvaščina uradno ni imela statusa državnega jezika, je pogosto prevzemala to funkcijo. Tako je bilo npr. do osemdesetih let prejšnjega stoletja besedilo v potnem listu SFRJ napisano v srbohrvaščini in francoščini, šele kasneje tudi v slovenščini (Ciglar, 2004). Tudi napisi na veleposlaništvih SFRJ v tujini so bili navadno v srbohrvaščini (Pogorelec, 1983: 58). Kot jezik večinskega prebivalstva je srbohrvaščina pogosto prevzemala status sporazumevalnega jezika in je, posledično, imela na področjih, kjer prvi jezik ni bila srbohrvaščina, tudi status rezervnega jezika, saj je bila večina prebivalstva na teh področjih (bolj ali manj) dvojezična. Obenem je imela tudi status prestižnega jezika, ki si ga je zagotavljala s posameznimi formalno-pravnimi statusi, npr. kot jezik državne administracije in jezika vojske.² Na drugi strani si je prestižni status zagotavljala s prevzemanjem sporazumevalnih funkcij s področja popularne kulture, medijev, znanosti itd., s čimer se je vpliv srbohrvaščine preselil še v zasebno življenje. Pri tem je imela posebno vlogo televizija s številnimi oddajami v srbohrvaščini, do leta 1968 je bil celo televizijski dnevnik srbohrvaški. Poleg tega je bil samo v srbohrvaščini dostopen tudi večji del poljudnoznanstvene in znanstvene literature (Toporišič, 1991). Zanimivo je, da se je kljub obe-tajočim ustavnim določilom dominantnost srbohrvaščine sčasoma večala, kar dokazujejo številne spremembe nekaterih členov Ustave SFRJ. Tako je bil v ustavi 1974. leta izbrisan del 42. člena Ustave iz leta 1963, ki govori o pravici pripadnikov vseh narodov in narodnosti SFRJ do izobraževanja v lastnem jeziku, nova zvezna ustava iz leta 1988, ki se zaradi razpada SFRJ ni uresničila, pa naj bi omejila rabo slovenščine in makedonščine samo na jezik notranjega republiškega sporazumevanja ter uradovanja, kar bi prav-zaprav pomenilo absolutno dominacijo srbohrvaščine (Ciglar, 2004).

Ker je bila slovenščina v SFRJ kljub formalnemu statusu uradnega jezika na zvezni ravni in večinskega jezika na republiški ravni v deprivilegiranem položaju, so nekateri slovenski jezikoslovci že zelo zgodaj aktivirali organizirano jezikovno načrtovanje (Gorjanc, 2013: 19). Leta 1965 je Slavistično društvo Slovenije (v nadaljevanju SDS) v časopisu *Delo* objavilo *Pismo o jeziku*, s katerim so opozorili na javno rabo slovenščine in na njeno

² V 243. členu Ustave iz leta 1974 je zapisano: »V oboroženih silah Socialistične federativne republike Jugoslavije se v skladu z ustavo SFRJ zagotavlja enakopravnost jezikov narodov in narodnosti Jugoslavije in njihovih pisav. Pri poveljevanju in vojaškem pouku v Jugoslovanski ljudski armadi se lahko v skladu z zveznim zakonom uporablja eden od jezikov narodov Jugoslavije, v njenih delih pa jeziki narodov in narodnosti.« *Seveda v ustavi ni navedeno ime jezika, saj je bilo samoumevno, za kateri jezik gre.*

nepolnofunkcionalnost. Konec 70. let se nato dejavnosti intenzivirajo. SDS se poveže s Socialistično zvezo delovnega ljudstva (v nadaljevanju SZDL), s čimer dobi tudi politično moč, in leta 1979 pripravi javni posvet *Slovenščina v javnosti* (Pogorelec, 1983), ki z današnjega zornega kota, kot pravita Popič in Gorjanc (2014: 584–585), natančno prikazuje tedanjo jezikovno situacijo, obenem pa je »neke vrste jezikovnopolitični akcijski načrt, s pomočjo katerega se je slovenski prostor postopoma vzpostavljal s slovenščino kot polnofunkcijskim jezikom, kar je neposredno pomenilo, da je bil ob vzpostavitvi samostojne države slovenski jezik v celoti pripravljen za delovanje v vseh javnih sferah«. Na posvetu so bila obravnavana različna vprašanja rabe slovenščine v javnem sporazumevanju, med katerimi je kot poseben problem izpostavljen status slovenščine v razmerju do tedanje srbohrvaščine, ki se je kazal na vseh prestižnejših področjih javnega sporazumevanja: v političnem, zakonodajnem, medijskem, znanstvenem idr. diskurzih.

Kot lahko beremo v zborniku, je polnofunkcijskost slovenskega jezika med drugim ovirala tudi nadomestna raba tedanje srbohrvaščine na nekaterih področjih javnega življenja, npr. v vojski, politiki, gospodarstvu, medijih in marketingu, kar je utrjevalo »prakso jezikovne neenakopravnosti« (Pogorelec, 1983: 49). Kot posebej pereč je bil izpostavljen položaj slovenščine v vojski (JLA), v kateri je bil skupni jezik poveljevanja, kot rečeno, srbohrvaščina, čeprav bi morala po mnenju udeležencev posveta vsaj v javnem sporazumevanju na področju Slovenije status sporazumevalnega jezika v vojski prevzeti slovenščina (Pogorelec, 1983: 93). Drugo področje, na katerem je bil sporazumevalni jezik tudi na republiški ravni pogosto srbohrvaščina, je bilo gospodarstvo. To se je dogajalo predvsem v podjetjih, ki so zaposlovala delavce iz različnih republik SFRJ, podjetja pa so takšno prakso utemeljevala z gospodarnostjo. Na področju medijev so bile na posvetu posebej izpostavljene nestrokovne publikacije. Kot je navedeno, je bilo na leto prodanih povprečno 17,8 slovenskih, 8,7 srbohrvaških in 0,7 drugih nestrokovnih publikacij na prebivalca SR Slovenije. Prodaja nestrokovnih publikacij v srbohrvaščini je bila večja predvsem na področjih, kjer je bil slovenski tisk manj razvit, kot je »npr. šport, lahko zabavno branje, tudi šund« (Pogorelec, 1983: 81). S tem je srbohrvaščina kot sporazumevalni jezik iz javnega prodirala tudi v zasebno sporazumevanje, s čimer se je implicitno krepila dvojezičnost slovenskega prostora.

Na posvetu je bilo posebej izpostavljeno, da se govorci slovenščine z rabo srbohrvaščine v javnem sporazumevanju pogosto sami postavljajo v manjšinski položaj (Pogorelec, 1983: 82), čeprav je bilo njihovo znanje srbohrvaščine pomanjkljivo, včasih celo napačno. Dejstvo je, da je bilo tedaj formalno učenje srbohrvaščine omejeno na 70 ur v celotni osnovni šoli (gl. npr. Požgaj Hadži in Balažic Bulc, 2005: 32). Torej je učenje potekalo predvsem implicitno oz. s posrednim usvajanjem iz okolja. Kljub temu, da sta

jezika sorodna, je lahko podobnost »marsikdaj samo navidezna, zato je marsikdaj navidezno tudi 'razumevanje' srbohrvaških besedil« (Pogorelec, 1983: 94). Zato je bila na posvetu večkrat poudarjena pomembnost prevajanja na vseh področjih, obenem pa tudi pomembnost strokovne usposobljenosti prevajalcev, saj se »glede tega pogosto ravna, kakor da je vsak Slovenec, ki je odslužil vojaščino, avtomatično zmožen dobro prevajati iz srbohrvaščine v slovenščino« (Pogorelec, 1983: 85–86).

Po mnenju udeležencev posveta je intenziven jezikovni stik s srbohrvaščino oviral tudi razvoj in normiranje slovenskega standardnega jezika. Posebej sta bila izpostavljena politični in novinarski jezik, ki se zaradi vpliva srbohrvaščine nista uspela ustrezno razviti, kar je bilo opazno predvsem v različnih skladijskih strukturah, ki so bile prevzete iz srbohrvaščine tako na slovnični kot na leksikalni ravni.³ Posebno vprašanje so odpirala pravna besedila, ki naj bi na zvezni ravni nastajala kot izvorniki v vseh jezikih jugoslovanskih narodov in narodnosti, vendar se je v praksi kazalo, da gre za (pogosto neustrezne) prevode (Pogorelec, 1983: 28–29). Pri tem se kot posebej problematično področje navaja terminologija, »zlasti v dejavnostih, ki so novejša ali je bila v njih dolgo dobo uveljavljena terminologija v drugih jezikih (v nemščini, srbohrvaščini)« (Pogorelec, 1983: 211). Zato bi bilo, kot lahko beremo, smiselno organizirati posebna izobraževanja za prevajalce, na katerih bi se seznanjali z jezikovnimi novostmi in terminološkimi vprašanji (Pogorelec, 1983: 29).

Glede na to, da je v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja potekalo intenzivno priseljevanje v Slovenijo iz drugih republik SFRJ (gl. npr. Balažic Bulc in Požgaj Hadži, 2014: 185–186), ne preseneča, da je bilo tudi na posvetu obravnavano vprašanje slovenščine kot drugega jezika oz. jezika okolja. Delavci, ki so se priseljevali, so namreč večinoma govorili samo srbohrvaško, kar je bilo v večini podjetij sprejemljivo, nihče pa se ni vprašal, kako se bodo ti ljudje vključili v slovensko »družbeno, politično in kulturno življenje« (Pogorelec, 1983: 123). Na posvetu so poudarili, da bi bilo v ta namen treba organizirati brezplačne tečaje slovenščine vsaj na začetni stopnji (Pogorelec, 1983: 43, 123), pri poklicih, kjer je znanje slovenščine nujno (npr. v zdravstvu, vzgoji in izobraževanju), pa bi bilo treba znanje slovenščine zahtevati že v razpisnih pogojih. Zato bi bilo treba »zagotoviti priseljenim pripadnikom drugih narodov in narodnosti kvaliteten pouk slovenskega jezika na vseh stopnjah /.../ prav tako pa tudi vsaj občasne tečaje strokovne terminologije za

³ Kot zgled vpliva srbohrvaščine na slovenščino so bili navedeni npr. čezmerne raba predmetnih ali namernih odvisnikov (zavzemali so se, da se zakon uresniči) namesto krajše predložne samostalniške zveze (zavzemali so se za uresničitev zakona), neslovenska glagolska vezljivost zaradi dobesednega prevajanja (previdni moramo biti na poskuse namesto ob poskusih) in različni leksikalni primeri (v kolikor namesto kolikor, če; edinica namesto enota; zaključek namesto sklep, stališče; doprinos namesto prispevek itd.).

posamezne skupine poklicev« (Pogorelec, 1983: 123). Za uspešno izvedbo bi bilo treba pripraviti ustrezne učbenike, tako za učenje z učiteljem kot za samostojno učenje. Iz tega je razvidno, da je že tedaj skupina jezikoslovcev poskušala oblikovati jezikovno politiko, ki bi omogočila jezikovno opolno-močenje posameznika za vstop v družbo, za razliko od jezikovne politike, ki jezikovno znanje le pričakuje, a sama za to ne naredi nič. In takšno delitev je moč zaznati še danes.

Zgoraj omenjena vprašanja lahko strnemo v nekaj ključnih jezikovnih statusov, za katere se je potegovala slovenščina v tedanji skupni državi:

1. status polnofunkcionalnega jezika, ki predvideva zastopanost slovenščine na vseh področjih javnega sporazumevanja, s čimer je povezan tudi status prestižnega jezika in nenazadnje status sporazumevalnega jezika tako na republiški kot na zvezni ravni;
2. status polno razvitega standardnega jezika, ki bi zagotavljal rabo slovenskega jezika na vseh jezikovnih ravneh kljub intenzivnemu jezikovnemu stiku s tedanjo srbohrvaščino;
3. status drugega jezika, ki bi priseljencem iz drugih republik SFRJ zagotavljal lažje jezikovno prilagajanje tako v delovno kot v izobraževalno okolje. Kot bo razvidno iz naslednjega poglavja, je bila večino teh statusov zagotovljena šele v samostojni državi Sloveniji.

Statusi jezikov v samostojni državi

Družbeno-politični pretresi v 80. letih in začetku 90. let prejšnjega stoletja so privedli do razpada federativne države ter nastanka samostojnih držav. Ob osamosvojitvi se je Republika Slovenija uradno konstituirala kot država slovenskega naroda s slovenščino kot uradnim jezikom ter dodatno še italijanščino (0,11 % celotnega prebivalstva) in madžarščino (0,32 % celotnega prebivalstva) na narodnostno mešanih področjih (Statistični urad RS, 2002). Slovenščina je kot edini državni jezik in jezik večinskega prebivalstva pridobila tudi status dominantnega in prestižnega jezika. Kot pravi Stabej (2010: 81), je za »državno jezikovno situacijo /.../ to pomenilo skoraj takojšnji umik (konfliktnega) drugega jezika iz javne in seveda uradne rabe«. Z okrepitvijo produkcije besedil različnih zvrsti v slovenščini je srbohrvaščina počasi izgubljala tudi status nadomestnega jezika. Sicer je v javnomnenjski raziskavi leta 2009 (Požgaj Hadži et al., 2009) skoraj polovica anketiranih svoje znanje enega od naslednikov srbohrvaščine ocenila kot dobro (32,6%) ali zelo dobro (15,4%), vendar bi bile danes te številke po vsej verjetnosti nekoliko nižje, predvsem zaradi mlajših generacij, ki te jezike redko govorijo in precej manj razumejo, status nadomestnega jezika pa vse bolj prevzema angleščina (gl. npr. Stabej, 2010: 86–87). To pomeni, da je srbohrvaščina vse v prejšnjem poglavju omenjene statute v Sloveniji

izgubila. Kot jezik nekdanje unitaristične politike in agresorske vojske je v novi državi dobila celo skrajno negativen predznak. Naraščanje nestrpnosti do priseljencev iz nekdanjih republik potrjujejo tudi rezultati javnomnenjske raziskave. Medtem ko je imelo leta 1991 24,8% anketiranih negativen odnos do priseljencev, ima takšno mnenje leta 1994 že 40,6% anketiranih (Kržišnik - Bukić, 2003: 107). V strahu pred stigmatizacijo se je v prvih letih po osamosvojitvi večina govorcev slovenščine in celo izvornih govorcev distancirala od znanja in rabe srbohrvaščine oz. njenih naslednikov v javnem, pa tudi zasebnem sporazumevanju. Raziskava, ki jo je izvedla Nečak Lük (1994), je pokazala, da so starši, priseljeni s področja nekdanje SFRJ, doma z otroki pogosto govorili slovensko. Na nestrpnost do vsega »južnega« in na čustveno reakcijo do jezika velikega naroda in njihovih predstavnikov, ki so ji podlegli tudi jezikoslovci, je opozorila tudi Kalin Golob (1996).

Odnos družbe do srbohrvaščine oz. njenih jezikovnih naslednic se je odražal v polemikah, povezanih s srbohrvaščino kot obveznim učnim predmetom v osnovni šoli. Vendar je problem nastal tudi znotraj srbohrvaščine same, ki je ob razpadu SFRJ skoraj čez noč izginila iz konstitutivnih dokumentov in javnega življenja novonastalih držav, nadomestile pa so jo hrvaščina, srbsščina, bosanščina in črnogorščina. Medtem ko sta imeli hrvaščina in srbsščina že dolgo tradicijo jezikovne standardizacije, so se v bosanščini in črnogorščini ti procesi intenzivirali v času nastajanja Republike Bosne in Hercegovine med letoma 1990 in 1993 oz. Črne gore leta 2006 šele začeli. Tako se je policentrični srbohrvaški standardni jezik, ki je izhajal iz dveh že stoletja oblikovanih nacionalnih entitet (hrvaške in srbske) ter se je zato že na samem začetku v 19. stoletju oblikoval z dvema različicama in dvema identitetama (Škiljan, 2002), nazadnje ločil na štiri standardne jezike, ki so dobili v novonastalih državah status uradnih jezikov, kot standardni jeziki pa so se v procesu ponovnega vrednotenja tudi nekoliko preoblikovali oz. restandardizirali (gl. Peti - Stantić in Langston, 2013; Badurina, 2015; Požgaj Hadži in Balažic Bulc, 2015).

Zaradi burnih odzivov na učni predmet v slovenski javnosti je revija *Jezik in slovnica* leta 1992 anketirala slovenske strokovnjake z različnih področij. Rezultati ankete so pokazali, da so mnenja o tem predmetu deljena. Nekateri so se zavzemali za uvajanje hrvaščine v slovensko osnovno šolo, ki bi po geografskem statusu in kulturno-političnem pomenu morala dobiti enak status, kot ga imajo sosedski jeziki nemščina, italijanščina in madžarščina v Sloveniji, drugi so menili, da je treba upoštevati oba jezika, torej hrvaščino in srbsščino. Nasprotujoča so si bila tudi mnenja o načelu recipročnosti, za katerega se nekateri zavzemajo, drugi pa se sprašujejo, zakaj potem takega načela ne zahtevamo npr. pri angleščini itd. (gl. npr. Požgaj Hadži in Balažic Bulc, 2005). Dejstvo je, da je bila v šolskem letu 1992/93 srbohrvaščina kot šolski predmet ukinjena.

Če se je slovenske jezikovna politika v poosamosvojitvenem času ukvarjala predvsem z jezikovnim načrtovanjem slovenščine, je v novem tisočletju pogled (vsaj delno) usmerila v realno podobo družbe, ki še zdaleč ni enojezična. Glede na popis prebivalstva iz leta 2002 (Statistični urad RS, 2002; zadnji popis, ki je vključeval podatke o narodnosti in verski pripadnosti), živi v Sloveniji poleg večinske slovenske etnične in jezikovne skupnosti (83% celotnega prebivalstva) še 24 jezikovnih in etničnih skupnosti, od katerih jih nekaj presega en odstotek celotne populacije: to so srbska (1,98%), hrvaška (1,81%) in bošnjaška skupnost (1,10%). Skupaj s črnogorsko skupnostjo (0,14%) predstavljajo priseljenci s srbohrvaškega govornega področja skoraj 6% celotnega prebivalstva. Danes bi bila ta slika gotovo precej drugačna, vendar od leta 2002 pravzaprav nimamo aktualnih podatkov, koliko jezikovnih skupnosti živi v Sloveniji, kako številčne so in kaj se dogaja z njihovimi jeziki. Ti podatki so namreč ključnega pomena za oblikovanje ustrezne jezikovne politike. Pomembnost vključevanja vseh jezikovnih skupin v jezikovno načrtovanje se odraža tudi v *Resoluciji o nacionalnem programu za slovensko jezikovno politiko 2014–2018* (2013) in ne nazadnje tudi v *Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v RS* (Krek in Metljak, 2011), pri čemer slovenska jezikovna politika sledi smernicam Evropske unije oz. Sveta Evrope. Danes imajo naslednice nekdanje srbohrvaščine v Sloveniji status priseljskih jezikov, poleg tega ima hrvaščina tudi status sosedskega jezika, za večinsko prebivalstvo pa imajo vse bolj status tujih jezikov. Od štirih jezikov imata status šolskega predmeta hrvaščina (učni načrt potrjen leta 2000; Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2000) in srbsčina (učni načrt potrjen leta 2007; Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2007), in sicer kot izbirna predmeta v osnovni šoli.⁴ Vendar podatki kažejo, da večjega interesa za majhne jezike, kot sta hrvaščina in srbsčina, ni, saj med jezikovnimi izbirnimi predmeti v osnovni šoli prevladujejo večji jeziki⁵ (gl. npr. Balažic Bulc in Požgaj Hadži, 2018).

Sklep

Prizadevanja strokovnjakov za polnofunkcijskost slovenščine v stiku s prestižnejšo srbohrvaščino v nekdanji državi, ki so bila predstavljena tudi na posvetu *Slovenščina v javnosti* leta 1979, so obrodila sadove. Deloma še v času skupne države, še bolj pa po osamosvojitvi, ko so se v samostojni državi

⁴ Osnovni cilj izbirnih predmetov hrvaščina in srbsčina je razvijanje sporazumevalne zmožnosti, hkrati pa spoznavanje učencev s hrvaško oziroma srbsko družbo in kulturo, predvsem z namenom razvijanja medkulturnega razumevanja in sporazumevanja (Požgaj Hadži et al., 2009: 30–31).

⁵ Glede na podatke za šolsko leto 2011/2012 je med jezikovnimi izbirnimi predmeti prevladovala nemščina (izbralo jo je 67% učencev), potem pa so v približno enakem razmerju sledile francoščina (9%), španščina (8%), angleščina in italijanščina (7%).

statusi jezikov prerazporedili in se je jezikovni konflikt nadaljeval v obratni smeri. Danes lahko rečemo, da imajo hrvaščina, srbsščina, bosanščina in črnogorščina delno še status sporazumevalnega jezika, predvsem v stiku z govorcji teh jezikov, ki pa jih vse pogosteje zamenjuje angleščina. Na drugi strani pa ti jeziki v slovenski družbi počasi pridobivajo status tujih in manjšinskih jezikov, hrvaščina tudi sosedskega jezika, vendar se bo ta proces brez intenzivnejše podpore slovenske jezikovne politike težko izvedel. Sicer je formalna podlaga, kot je razvidno iz aktualnih jezikovnonačrtovalnih dokumentov, pogosto zagotovljena, vendar je pot od ideje do realizacije dolga in pogosto ostane neprehojena. Zato bi bilo treba v prihodnje izdelati podrobno analizo jezikovnega stanja in potreb slovenske družbe ter kontinuirano promovirati pomembnost znanja majhnih jezikov in jezikov različnih jezikovnih skupnosti, s katerimi sobivamo, če želimo, če želimo tudi v praksi uresničevati jezikovne človekove pravice in razvijati medkulturni dialog.

LITERATURA

- Badurina, Lada (2015): Standardizacija ili restandardizacija hrvatskoga jezika u 90-im godinama 20. stoljeća. V: Tatjana Pišković (ur.) in Tvrtko Vuković (ur.), *Jezične, kulturne i književne politike*, 57–79. Zagreb: Zagrebačka slavistička škola.
- Balažic Bulc, Tatjana in Vesna Požgaj Hadži (2014): Potrebe po tolmačenju za skupnost pri južnoslovanskih jezikih. V: Vojko Gorjanc (ur.), *Slovensko tolmačevstvo*, 184–199. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Balažic Bulc, Tatjana in Vesna Požgaj Hadži (2018): Južnoslovanski jeziki v slovenskem izobraževanju – kaj preostane majhnim? *Slavistična revija* 66 (2): 91–105.
- Ciglar, Veronika (2004): Slovenščina in (srbo)hrvaščina: vprašanje statusa nekoč in danes. *Diplomska naloga*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Cobarrubias, Juan (1983): Ethical issues in status planning. V: Juan Cobarrubias (ur.) in Joshua A. Fishman (ur.), *Progress in language planning: international perspectives*, 41–86. Berlin; New York; Amsterdam: Mouton Publishers.
- Cooper, Robert L. (1989): *Language planning and social change*. Cambridge: Cambridge university press.
- Gorjanc, Vojko (2013): Slovenska jezična politika i odnosi društvene moći. V: Vesna Požgaj Hadži (ur.), *Jezik između lingvistike i politike*, 13–36. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Haarmann, Harald (1990): Language planning in the light of a general theory of language: a methodological framework. *International Journal of the Sociology of Language* 86 (1): 103–126.
- Haugen, Einar (1966): *Language Conflict and Language Planning*. Cambridge: Harvard University Press.
- Haugen, Einar (1983): The Implementation of Corpus Planning: Theory and Practice. V: Juan Cobarrubias (ur.) in Joshua A. Fishman (ur.), *Progress in language planning: international perspectives*, 269–289. Berlin; New York; Amsterdam: Mouton Publishers.

- Herman, Bogdan, Savin Jogan in Breda Pogorelec (1979): Slovenski jezik v političnem življenju, v zakonodaji, upravi in sodstvu. V: Breda Pogorelec (ur.), Slovenščina v javnosti, 25–31. Ljubljana: RK SZDLS in Slavistično društvo Slovenije.
- Kalin Golob, Monika (1996): Jezikovni kotički in jezikovna kultura. Ljubljana: Jutro.
- Kloss, Heinz (1969): Research possibilities on group bilingualism: A report. Quebec: International Centre for Research on Bilingualism.
- Krek, Janez (ur.) in Mira Metljak (ur.) (2011): Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Kržišnik - Bukič, Vera (2003): Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji: ABČHMS v RS: položaj in status pripadnikov narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji: raziskovalno poročilo. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. Dostopno prek http://www.inv.si/DocDir/Publikacije-PDF/Raziskovalna%20porocila/Raziskava_Polozaj_in_status_pripadnikov_narodov_nekdanje_Jugoslavije_v_RS.pdf, 20. 9. 2019.
- Mackey, William F. (1983): U.S. language status policy and the Canadian experience. V: Juan Cobarrubias (ur.) in Joshua A. Fishman (ur.), Progress in language planning: international perspectives, 173–206. Berlin; New York; Amsterdam: Mouton Publishers.
- Nečak Lük, Albina (1994): Večkulturno/večjezično okolje in šola: raziskovalno poročilo. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
- Nelde, Peter Hans (1998): Language Conflict. V: Florian Coulmas (ur.), The Handbook of Sociolinguistics, 285–300. Oxford: Blackwell Publishing.
- Peti - Stantič, Anita in Keith Langston (2013): Hrvatsko jezično pitanje danas. Zagreb: Srednja Europa.
- Pogorelec, Breda (ur.) (1983): Slovenščina v javnosti. Ljubljana: RK SZDLS in Slavistično društvo Slovenije.
- Pogorelec, Breda (1996): Jezikovno načrtovanje in jezikovna politika pri Slovencih med 1945 in 1995. V: Ada Vidovič Muha (ur.), Jezik in čas, 41–61. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Pogorelec, Breda (1993): Jezikovna politika in jezikovno načrtovanje pri Slovencih – zgodovina in sodobni vidiki. V: Inka Štrukelj (ur.), Jezik tako in drugače: zbornik, 2–17. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje.
- Popič, Damjan in Vojko Gorjanc (2014): Prevodna dejavnost v jezikovni politiki in jezikovnem načrtovanju: od nacionalnega k nadnacionalnemu. Teorija in praksa 51 (4): 583–599.
- Požgaj Hadži, Vesna in Tatjana Balažic Bulc (2005): Kam je izginila srbohrvaščina? Status jezika nekoč in danes. V: Marko Stabej (ur.), Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi, 30–39. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.
- Požgaj Hadži, Vesna, Tatjana Balažic Bulc in Vlado Mihelj (2009): Srbohrvaščina v Sloveniji: nekoč in danes. V: Vesna Požgaj Hadži (ur.), Tatjana Balažic Bulc (ur.) in Vojko Gorjanc (ur.), Med politiko in stvarnostjo: Jezikovna situacija v novonastalih državah bivše Jugoslavije, 27–40. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- Požgaj Hadži, Vesna in Tatjana Balažic Bulc (2015): (Re)standardizacija v primežu nacionalne identitete: primer hrvaškega, srbskega, bosanskega in črnogorskega jezika. *Slovenščina* 2.0 3 (2): 67–94.
- Stabej, Marko (2010): *V družbi z jezikom*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.
- Škiljan, Dubravko (2002): *Govor nacije: jezik, nacija Hrvati*. Zagreb: Golden marketing.
- Toporišič, Jože (1991): *Družbenost slovenskega jezika: sociolingvistična razpravljanja*. Ljubljana: DZS.
- Willemyns, Roland (1991): Language legislation and prestige shift. V: Ulrich Ammon (ur.) in Marlis Hellinger (ur.), *Status change of languages*. 3–16. Berlin: Walter de Gruyter.

VIRI

- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (2000): *Učni načrt - Hrvaščina*. Dostopno prek http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_izbirni/Hrvascina_izbirni.pdf, 20. 9. 2019.
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (2007): *Učni načrt - Srbščina*. Dostopno prek http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_izbirni/Srbscina.pdf, 20. 9. 2019.
- Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018. *Uradni list RS* 62/2013.
- Statistični urad RS (2002): *Popis prebivalstva 2002*. Dostopno prek https://www.stat.si/StatWeb/doc/letopis/2011/04_11/04-03-11.htm, 26. 10. 2019.
- Ustava socialistične federativne republike Jugoslavije (1974)*. Dostopno prek [https://sl.wikisource.org/wiki/Ustava_Socialisti%C4%8Dne_federativne_republike_Jugoslavije_\(1974\)](https://sl.wikisource.org/wiki/Ustava_Socialisti%C4%8Dne_federativne_republike_Jugoslavije_(1974)), 20. 9. 2019.